

Gulyás Dorottya: „Balkezében is elfér a világ” – Ferenczy Béni utolsó alkotókorszaka

MARTOS GÁBOR: EGYKEZESEK

Alighanem sokan sokért nem adná(n)k, ha valahogyan kiderülhetne, ki lehetett az, aki 1956. november 5-én kora délután, egy nappal a magyar forradalmat eltiporni érkező szovjet katonai alakulatok tankjainak budapesti bevonulása után telefonon felhívta Ferenczy Bényt a művész Jászai Mari téri otthonában. Az akkor hatvanhat éves szobrász ugyanis az ismeretlenrel folytatott beszélgetése közben egyszer csak rosszul lesz, összeesik. Orvost hívnak hozzá, aki agyembóliát (mai közkeletű szóval stroke-ot) állapít meg: a valahol a testben keletkezett vérrög egy agyi érbe jutva és ott elzáródást okozva megakadályozza az agy egy részének vérellátását. A kolléga-barát Bernáth Aurél festőművész felesége, Pártos Alice, az Országos Reuma- és Fürdőügyi Intézet reumatológiai osztályának főorvosa intézi el, hogy – ne feledjük, a városban közben sokfelé éppen utcai harcok folynak – a magatehetetlen beteget valahogyan átvigyék a Margit hídon a Lukács Kórházba (Pártos a Lukács fürdőnek is orvosa volt). Innen később majd átkerül a Kútvölgyi Kórházba, ahol több mint egy évet lesz kénytelen eltölteni, mire újra hazatérhet a Jászai Mari téri ötödik emeletre. Jobb oldala azonban véglegesen lebénul, beszédképessége mindössze néhány nagyon egyszerű szóra korlátozódik, olvasni ettől fogva csakis francia nyelvű szövegeket tud (korábban a magyar és a francia mellett beszélt, írt, olvasott németül, angolul, olaszul).

Hogy annak a november 5-i telefonhívásnak – meg egyáltalán az akkori, azt megelőző napok történéseinek – talán valóban lehetett köze Ferenczy Béni agyi összeomlásához, arra szomorú analógiaként utalhat, hogy a művésznak már korábban is volt a talán az éppen aktuális, különösen feszült politikai helyzet kiváltotta komoly szervi betegsége: 1944-ben, Magyar-

ország német megszállása után szívinfarktust kapott. De ha az 1956. őszi baj kiváltó okát nem is tudjuk pontosan (vagyishogy ezt sem, hiszen a németek bevonulása és az infarktus között sem tudunk nyilván határozott ok-okozati összefüggést bizonyítani; persze a második esetben talán valóban segíthetne, ha megtudhatnánk, ki is volt a titokzatos hívó és vajon miről beszélhettek a telefonban a szovjet invázió másnapján Ferenczyvel), betegsége lefolyásáról vannak szakirodalmi feljegyzések: Környey István neurológus, aki az ötvenes évek első felétől jó barátságban volt a művésszel, és maga is részt vett rehabilitációjában, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választását követően, 1974-ben, székfoglaló előadását Ferenczy Béni művészetének a stroke utáni megváltozásáról tartotta, ezzel a témával kapcsolatos bővebb kutatási eredményeit pedig 1977-ben egy francia orvosi folyóiratban is publikálta.

Ezekre az orvosi megállapításokra alaposan hivatkozik is a most megjelent kötetbe írt tanulmányában Gulyás Dorottya művésztörténész, a Magyar Nemzeti Galéria Szobor osztályának muzeológusa, miután áttekintette Ferenczy 1956-ig tartó élet- és alkotói pályáját, hogy aztán betegségének és az abból eredő testi-fizikai változásainak alapos és szakszerű ismertetése után rátérjen a kötet – és benne tanulmánya – központi kérdésére, a művész élete utolsó tizenegy évében alkotott műveinek bemutatására. Merthogy ez a Ferenczy Család Művészeti Alapítvány által kiadott – a gondozásukban immár másodikként megjelenő – kötet (és a vele párhuzamosan a Molnár-C. Pál Múterem-Múzeumban megrendezett, még június 3-ig megtekinthető kiállítás, amelynek Gulyás mellett másik kurátora Földes Mária

művészettörténész, aki nem mellesleg a Ferenczy Alapítvány titkára is) éppen erre vállalkozik: hogy először mutassa be és dolgozza fel teljes terjedelmében Ferenczy Béni féloldali bénulása után már csak bal kézzel készített munkáit. (Gulyás már évek óta kutatja ezt a témát; *Egykezes szobrok. Művészet a stroke után – Neuropatológiai kutatások helye és miértje Ferenczy Béni utolsó alkotókorszakának feloldozásában* címmel már négy és fél évvel ezelőtt éppen ebben a lapban közölte ez irányú munkájának addig feltárt eredményeit; lásd: *Artmagazin* 2013/6.)

Merthogy Ferenczy Béni a súlyos agyi katasztrófa után – orvosai, barátai, de legfőképpen felesége kitartó segítségével – szépen lassan, fokozatosan megtanult előbb bal kézzel írni, majd rajzolni, aztán festeni, és végül újra szobrászkodni, mintázni-formázni is. Az elsőként el-, vagyis inkább „vissza-sajátított” rajztudása pedig ráadásul nemcsak továbbra is feszítő művészi önkifejezésének, de kommunikációjának is eszköze lett: Gulyás idézi Hubay Miklós visszaemlékezését, hogy amikor Mexikóból hazajöve baráti társaságban felolvasta az ott látott bikaviadalokról szóló úti jegyzeteit, Ferenczy Béni ép bal kezével közben állandóan rajzolgatott – szavak nélkül, ezekkel vett részt a társalgásban. Hubay mexikói úti jegyzeteit tartalmazó kötete végül ezekkel a rajzokkal illusztrálva-kiegészítve jelent meg nyomtatásban. De Ferenczy Béniénél a ceruza és a golyóstoll mellett, amelyekkel főleg kicsit furcsa, esetlenségükben is bájos figurák, alakok, jelenetecskék születtek, előkeült a vízfesték is, hogy a fekete-fehér vonalakon kívül tarka virágcsokor-csendéletek vagy éppen bibliai jelenetek is mutassák a művész harcát a betegség okozta tehetetlenség ellen.

És végül, még ha ehhez természetesen igénybe is kellett vegye tanítványai-kollégái segítségét a fémvázak összeállításához, illetve az általa egy kézzel agyagból felrakott-megformált szobrok kiöntéséhez, készültek szobrok is; ezekből minimum egyet mindenki ismerhet, aki valaha is járt arrafelé: a budapesti Váci és Kígyó utca sarkán áll a „balkezes” korszak egyetlen köztérre került Ferenczy-alkotása, a *Kisfiú*, egy csobogó közepén.

Ferenczy Béni súlyos betegség utáni „újjászületése” – nyilván nem teljesen függetlenül a baj megtörténte időpontjától – az ötvenes évek végén, a hatvanasok elején a hazai művész-társadalomban, a költő és író barátok között egyfajta jelképpé is nemesedett: a levert forradalom utáni megújulás, a mégis, mindennek ellenére történő túlélés, az újrakezdés lehetőségének egyfajta szimbólumává. Nem véletlen, hogy mennyi írás született ezekben az években Ferenczy Béniről, vagy éppen Ferenczy Bénihez, neki dedikálva: Gulyás Dorottya a kötetben ezekből is bő válogatást ad. A könyvnek ezen a kereken száz oldalán sorra követik egymást Pilinszky János, Illyés Gyula, Hubay Miklós, Juhász Ferenc, Nagy László, Cs. Szabó László, Somlyó György (az ő egyik 1965-ben megjelent szövegéből való a kötet címeként kiemelt idézet), Bernáth Aurél, Keresztury Dezső, Tolnay Gábor, Zelk Zoltán, Domokos Mátyás, Weöres Sándor és mások versei, prózái, esszéi, visszaemlékezései, amelyeket mind-mind az állapottal küzdő művész ihletett. Igazi különlegesség ezek között Székely János egy, Ferenczy 1959-es műcsarnokbéli gyűjteményes kiállításának vendégkönyvébe kézzel beírt verse, amely a látogatás által ihletetten született, ott azonnal, és amelyik eddig sehol sem jelent meg nyomtatásban, csakis az alapítvány által

megőrzött vendégkönyvben volt olvasható. Az „irodalmi antológia” után pedig végül természetesen ott van a kötetben a „katalógus”, a Ferenczy Béni életének utolsó tíz évében született balkezes munkák, rajzok, festmények és szobrok adatai és reprodukciói (előbbiekből csak válogatás, utóbbiak azonban teljes számban, a több példányban öntött plasztikák esetében az összes ismert példány jelenlegi őrzési helyének felsorolásával). Végül mindezeket kiegészítendő több mint félszáz korabeli fotó enged bepillantást Ferenczy Béni életének utolsó tíz évébe: a jórészt a lakásában készült és ugyancsak az alapítvány által őrzött felvételeken a művész gyakran éppen munkában lévő vagy nemrégiben elkészült kisplasztikái társaságában látható; Gulyás Dorottya utal is rá, hogy ezek a képek milyen nagy segítséget jelentettek neki egy-egy alkotás születési idejének pontos meghatározásában.

Szerencsére – mondhatjuk, hiszen így egy valóban nagyon alapos és főleg valóban hiánypótló, olvasásra és nézegetésre, a Ferenczy által alkotott képzőművészeti és az őáltala ihletett irodalmi művekkel való ismerkedésre egyaránt csábító kötetet vehet kézbe az érdeklődő olvasó.

(Itt tulajdonképpen be is van fejezve ez a könyv-ismertető, de azért azt – bocsánat – nem állom meg, hogy a könyv átolvasása után bennem felmerült szomorú analógiát meg ne osszam az olvasókkal; hátha... Talán a közismertebb Ferenczy Béni-történettel, a féloldali bénulással, majd a balkezes újrakezdéssel és ismét magas szintű alkotással ellentétben azt kevesebben tudják, hogy a magyar művészetben van még egy csaknem ugyanilyen sorsú művész: Schöffner Miklós, vagy ahogyan a világban jobban ismerik, Nicolas Schöffner 1985-től a haláláig tartó utolsó hét évében, miután egy betegség következtében

a jobb karja megbénult, szintén csak a bal kezét tudta használni. És bár több korábban tervezett monumentális kinetikus térplasztikája éppen ezekben az években valósult meg, ő ekkor már csakis az egy kézzel végezhető grafikai alkotótechnikákkal, tépett-vágott papírkollázs képek, szitanyomatok, majd később számítógépes grafikák készítésével foglalkozott. Ezekből a kalocsai szülőházában működő Schöffner Múzeum 2012 őszén, a művész születésének századik évfordulóján egy szép kiállítást rendezett; az anyag az életmű többi részével együtt a múzeum gyűjteményében van. Hátha egyszer ebből is készül egy ilyen „utolsó alkotókorszakos” kiadvány.)

„Balkezében is elfér a világ”

– **Ferenczy Béni utolsó alkotókorszaka.**

A Ferenczy Család Művészeti Alapítvány kiadványai II. Összeállította és a bevezető tanulmányt írta Gulyás Dorottya. Budapest, 2017, Ferenczy Család Művészeti Alapítvány

„Balkezében is elfér a világ”

– **Ferenczy Béni szobrászművész utolsó alkotókorszaka, Molnár C. Pál Múterem-Múzeum, Budapest, 2017. június 30-ig.**

Utat nyitni a szabadsághoz

– **Ferenczy Béni művészete, Ferenczy Múzeum, Szentendre, 2018. június 24-ig.**
